

створює умови для *реалізації* нових креативних проєктів на високому професійному рівні. Міжнародне спілкування формує європейську свідомість студентської молоді України, розвиває здібності до налагоджування стосунків, взаємин з іншими людьми, *відкриває доступ до інформації та навчає* нею оперувати; сприяє творчому розвитку особистості, підвищує якість освіти. А це значить, що у довгостроковій перспективі українські підприємства, фірми, організації отримають фахівців європейського рівня.

Міжнародна співпраця спричиняється до кращого розуміння європейської культури, творить важливий міжкультурний діалог, сприяє мистецькій інтеграції, робить людину освіченішою. А як відомо, показник освіченості кожної людини – це показник розвитку держави.

1. Гагоорт Г. Менеджмент мистецтва: підприємницький стиль / Гіп Гагоорт; [пер. з англ. Б. Шумилович]. – Львів : Літопис, 2008. – 359 с.
2. Грабовська Т. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи / Грабовська Т., Талапканич М., Химинець В. – Ужгород : ЗІППО, 2006. – 232 с.
3. КГДДП УАД. Каталог студентських проєктів / [авт.-упоряд. В. Стасенко]. – Львів : УАД, 2009. – 14 с.
4. Стасенко В. Кафедра сьогодні / Стасенко Володимир // Поліграфіст. – 2007 – № 9 (1415). – С. 12–14.
5. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації: факти, роздуми, перспективи / Кремень В. – К. : Грамота, 2003. – 216 с.
6. Львівська графіка. Простір молодих: каталог виставки. – Львів : УАД, 2014. – 10 с.
7. Мигаль С. Дизайн в іменах. Львівська школа / Мигаль С. – Львів : Папуга, 2010. – 156 с.
8. Химинець В. Інноваційна освітня діяльність / Химинець В. – Ужгород : ЗІППО, 2007. – 364 с.
9. Чумак О. Парадигма освіти ХХІ століття: інноваційні аспекти / Чумак О.: зб. матеріалів ІІ міжнародної наук. конф. «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи». – Харків : ХДАДМ, 2010. – С. 59–61.
10. Orzechowski E. Wokół zarządzania kulturą, edukacją, mediami / Orzechowski E. – Kraków : UJ, 1999. – S. 16–17.
11. Sternal M. Współpraca międzynarodowa Katedry Zarządzania Kulturą UJ / Sternal M. // Arte et ratione. Dziesięć lat Szkoły Zarządzania Kulturą Uniwersytetu Jagiellońskiego. – Kraków : 2004. – 260 s.

В статтє рассматриваются аспекты международного сотрудничества кафедры книжной графики и дизайна печатной продукции Украинской академии печати. Во время модернизации высшей школы международное партнёрство приобретает особое значение и способствует расширению возможностей по получению качественного образования и эффективного использования профессионального потенциала.

Ключевые слова: образование, международное сотрудничество, модернизация, художественная графика, дизайн.

In the article aspects of International Cooperation of the Book Graphic & Design Department at Ukrainian Printing Academy are studied. It is emphasized that during the higher school modernization period international cooperation is particularly important. Focus is made on promoting opportunities for high-quality education and efficient use of professional skills.

Key words: education, international cooperation, modernization, art graphic, design.

УДК 745.5 : 688.7 : 637.3 (477.86)

Наталія Красняк

БРУСТУРІВСЬКА СИРОПЛАСТИКА: МАЙСТРИ, ТРАДИЦІЇ, НОВАТОРСТВО

У статті аналізується сучасний стан мистецтва ліплення виробів з сиру в одному з осередків Косівського району Гуцульщини – селі Брустурів. Зроблено короткий опис технологічних, художніх особливостей виготовлення творів, висвітлено творчість майстрів ХХ століття. Характеризуються основні ознаки наслідування форматворчих традицій, впровадження новаторських прийомів у творчості майстрів ХХІ століття.

Ключові слова: вироби з сиру, сиропластика, технологія виготовлення, традиція, функція, форма, художня образність.

© Красняк Н., 2015.

Мистецтво ліплення з сиру є одним з багатьох різновидів народної творчості Гуцульщини. Воно бере свій початок ще з XIX століття [1, с. 216–218]. Сьогодні сиропластика набула широкого розвою в одному з традиційних осередків Косівського району – селі Брустури, яке славиться цілою плеядою талановитих майстрів.

Дослідженням художніх, формотворчих, технологічних особливостей, традицій використання виробів з сиру займалися українські науковці, мистецтвознавці минулих століть: Володимир Шухевич, Давид Goberman, Олексій Соломченко, Романа Кобальчинська, Микола Яновський [1–5]. Зокрема, узагальнюючу інформацію про майстрів сиропластики села Брустурів висвітлила Людмила Герус [6]. Марія Гринюк присвятила одну з своїх дослідницьких праць творчості Марії Матійчук [7].

Упродовж першого десятиліття XXI століття вироби з сиру набули неабиякого попиту серед українців та іншомовних туристів. Це спричинило до творчості молодих майстрів, які привносять у художню образність брустурівської сиропластики нові ідеї, урізноманітнюють традиційні форми тощо.

У статті розкриваються творчі здобутки майстрів XX ст., аналізуються художні особливості їх виробів. Основну увагу автор приділяє вивченню питань наслідування традицій мистецтва сиропластики, новаторських тенденцій у творчості брустурівських майстрів XXI століття.

Вироби з сиру зберігають давню символіку, мають обрядові функції. Вважалося що іграшки з сиру привертають щастя, добробут, довголіття та багатство, їх освячували та зберігали, роздавали дітям. Сьогодні, на початку третього тисячоліття вироби з сиру залишаються важливими атрибутами на хрестинах, весіллях, храмових святах, їх обов'язково кладуть до Великоднього кошика. У селах Косівського та Верховинського районів Гуцульщини збереглася традиція ліплення сирних калачиків на весілля. Червоними шерстяними нитками їх прив'язують до правої руки обох наречених, ними прикрашають весільні деревця, а після весілля зберігають під образами. Такі весільні калачики є сімейною цінністю вони символізують довге подружнє життя.

Традиційно майстрами з ліплення «баранчиків» були чоловіки-вівчарі, згодом в XX ст. ремесло перейшло в жіночі руки. Саме жінки збагатили арсенал виробів з сиру різноманітними фігурками тварин, птахів, скрупульозно випрацьованими деталями: збруєю, бербеницями (бочки з сиром), вершниками, тощо. Беззаперечно, що свої ідеї майстрині черпали з навколишнього світу.

Це ремесло на Гуцульщині тісно пов'язане з побутом горян, їхніми обрядами і віруваннями, зокрема, з випасом овець на полонинах. Повертаючи додому пастухи виготовляли багато маленьких калачиків, сипали їх довкола широкого ремня в два-три ряди, а вдома роздаровували, зазвичай дівчатам. Така традиція залишила свій відбиток і в українському фольклорі:

Прийшов вівчар з полонини

в широкім ремени.

Приніс мені подарунок –

Коника у жмени.

Своєрідність технології виготовлення сировини для майбутніх виробів описував ще у XIX столітті визначний український дослідник народної творчості Володимир Шухевич [1, 245]. Збереглася вона і до XXI століття, проте під впливом різних побутових факторів відбулися певні зміни у використанні та якості окремих складників. Якщо з середини XX століття домінуючою сировиною слугувало овече молоко, то в кінці XX століття популярнішим та більш доступним стало молоко корів. Важливим технологічним етапом залишився процес надання сиру пластичних якостей.

Традиційно до теплого молока додавали «глег» – порошок з висушеного шлуночка молодого теляти. На особливу увагу заслуговують умови та спосіб його виготовлення, яке займає три-чотири тижня [7, с. 19]. У XXI столітті для утворення пластичної сирної маси майстрині замість «глегу» все частіше використовують хімічні окислювачі, що широко застосовуються в сучасних молокопереробних технологіях. Це спрощує та пришвидшує процес. Варто зазначити, що «глег» сприяє кращим смаковим якостям продукту та його довготривалому зберіганню.

Наступний етап – ліплення фігурок з пластичної гарячої сировини. Цей процес настільки миттєвий, що майстриня під руками повинна мати посудини з окропом та сировицею (соляний розчин), ніж, ложку і дерев'яну драбинку для висушування готових виробів. Щоразу відрізаний потрібної величини шматок сиру занурюють в окріп, гарячим розминають та формують основу майбутньої фігурки. Кожну виліплену деталь виробу занурюють в сировицю. Далі всі елементи композиції з'єднують, так званими, сирними нитками. Завершену фігурку знову занурюють у соляний розчин для закріплення, згодом витягують і кладуть сушити на драбинку (Рис. 1), яка зберігає

його форму до остаточного висихання. Готовий виріб розписують харчовими барвниками або залишають чистим.

Рис. 1. Автор Петрів Валентина Іванівна. Процес висушування виробів. Сир, ліплення. Івано-Франківська обл., Косівський р-н, с. Брустури, 2014 р.

Кожен майстер, попри спільні технологічні та формотворчі особливості, використовував у своїй творчості власні, певною мірою утаємничені способи виготовлення, декорування виробів з сиру, які характеризували його як митця. Свої знання майстри передавали учням.

Оригінальністю відрізняються твори однієї з брустурівських майстринь Марії Юрїївни Матїйчук, творчість якої припадає на середину ХХ – початок ХХІ ст. (1929–2009 рр.). В свій час Марія Юрїївна перейняла мистецтво ліплення з сиру у тітки Юстини Якиб'юк – відомої брустурівської майстрині (1886–1969 рр.) [7, с. 14].

Серед виробів Марії Матїйчук: коні різної величини, баранці, птахи, весільні калачі, калачики. Унікальні фігурки оленів, що оздоблені обручем навколо шиї є своєрідною творчою візитівкою майстрині. Зазвичай основу Марія Юрїївна формувала аналогічно, як у баранців, а роги, замість закручених – витягнуті догори і розсічені на четверо. Орнаментувала такі фігурки метрично розташованими мотивами «сонечко» на спинці, спереду виробу, на обрученні, імітувала очі. Характерною ознакою композиційної цілісності творів майстрині є розписи барвниками фіолетового та зеленого кольорів.

Марія Юрїївна презентувала свої твори на різноманітних фестивалях, всесоюзних, республіканських, обласних та районних виставках, співпрацювала з музеями.

Для майстрині було важливо, щоб її роботи посіли «чільне місце у мистецьких храмах» [7, с. 25]. Сьогодні твори Марії Матїйчук зберігаються в Косівському музеї народного мистецтва, Київському державному музеї іграшки, Коломийському музеї народного мистецтва та побуту ім. Йосафата Кобринського, музеях Москви, Кракова та Канади.

Марія Юрїївна переймалася питанням продовження своєї справи, тому залюбки ділилася вміннями, навчала учнів нелегкій, але чудовій справі – створення іграшки з сиру.

Однією з послідовниць майстрині є Петрів Марія Іванівна (1968 р. н.). Асортимент її виробів складається з традиційних фігурок: баранців, коників, оленів, пташок, калачиків тощо. Марія Іванівна бере активну участь у різноманітних фестивалях, виставках, етнографічних святах де часто проводить майстер-класи. В 2009 році їй присвоєно почесне звання «Заслужений художник України».

Відрізняються стилістичною цілісністю авторські об'ємні композиції «Гуцулка з кошиком» (Рис.2), «Танцююча пара» (Рис.3), «Молоді на конях», «Гуцулка з козою». Фігура гуцулки, що тримає у руках кошик вражає своєю реалістичністю. Марія Іванівна знаходить такі технічні прийоми з допомогою яких виражає усю велич старої гуцулки. Пластика її стану, рука, що дбайливо притримує зав'язану хустку, зацікавлений погляд – усе комплексно уособлює материнське тепло, жіночу мудрість, виражає багатий життєвий досвід та світобачення гуцульської жінки-матері. Автор зуміла відтворити не тільки художній образ жінки-берегині, але й передати її емоційний стан – це ознака високої майстерності, виточеної роками.

Процес виготовлення такого типу об'ємних фігур доволі складний і передбачає чітку послідовність: спочатку майстриня формує тулуб, далі кільцевими рухами створює голову, ножем надсікає тулуб в місцях де згодом буде пластично формувати руки та ноги. Створену головну деталь майстриня занурює у сировицю, натомість починає ліпити елементи одягу: постолі, запаску, кептар та хустку, котрі одразу прикріплює до фігурки, поки вони теплі та пластично податливі. Запаскою огортає постать, в кептарі робить з двох сторін надрізи для просування рук, пов'язує на голові хустку переплітаючи її кінці на шиї. Завершується творчий процес формуванням та прикріпленням кошика

на одній з рук жіночої фігури. Після вимочування у соляному розчині майстриня розмальовує виріб. Важливо, що орнаментуючі одягові елементи Марія Іванівна чітко наслідує традиційну систему розташування на них вишивок.

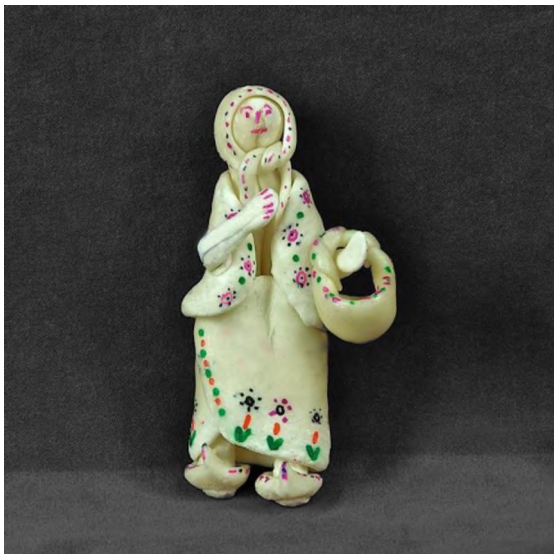

Рис. 2. Автор Петрів Марія Іванівна.
“Гуцулка з кошиком”. Сир, ліплення. Івано-
Франківська обл., Косівський р-н, с. Брустури,
2013 р.

Рис. 3. Автор Петрів Марія Іванівна.
“Танцююча пара”. Сир, ліплення. Івано-
Франківська обл., Косівський р-н, с.
Брустури, 2013 р.

Обрядовою змістовністю вирізняється об’ємна композиція «Танцююча пара», що складається з двох фігур одягнених в гуцульський стрій авторства Марії Петрів. Майстриня реалістично відтворює емоційний образ молодиці, що своїми руками огортає чоловічий стан імітуючи танець. Майстерно відвернувши кінець хустини, що спадає на спинку жіночої фігури Марія Іванівна вдало передає суть руху танцюючої пари. Натомість, чоловіча фігура безлика, проте, акцентами виступають традиційні орнаментовані кольоровими мотивами капелюх та кептар, які підкреслюють обрядовість композиції. Майстриня володіє потрібним відчуттям пропорційності форм, що посилює сприйняття твору.

Важливо, що серед сучасних майстрів брустурівської сирної пластики Марія Іванівна одна з небагатьох хто наслідує технологічні традиції дбайливо передані їй Матійчук Марією Юріівною. Вона зберегла і пропагує кольоровий розпис виробів з сирю. Окрім звичних фіолетової та зеленої барв майстриня практикує з червоною фарбою.

Окремі роботи Петрів Марії Іванівни займають достойне місце серед експонатів у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського.

Серед брустурівських майстрів сиропластики вирізняється своєю творчістю Петрів Ольга Іванівна (1980 р. н.) – правнучка Юстини Якіб’юк та достойна послідовниця Марії Матійчук. Спочатку вона відвідувала гурток «Вироби з сирю», що під керівництвом майстрині діяв при брустурівській загально-освітній школі. Навідуючись до Марії Юріівни разом з іншими учнями вона

скрупульозно вивчала усі тонкощі мистецтва ліплення з сиру: «... можна було крок за кроком вивчати технологію та поетапне створення іграшки...» – пригадує молода майстриня.

Асортимент виробів Ольги Петрів традиційно складається з коників, птахів, коней з бербеницями, що осідлані вершниками тощо. Є серед її творів і об'ємно-сюжетні композиції, що вирізняються новаторським пошуком форм, їх поєднанням і декоруванням: «Молоді на конях», «Великодній віз». На особливу увагу заслуговує авторська композиція «Великодній віз», що широко користується попитом у час Великодніх свят (Рис.4). Це комплексне вираження світобачення народу, величі його душі і таланту. Такий високомистецький твір є окрасою Великоднього столу, має обрядове значення.

Домінуючим елементом композиції є великий віз на чотирьох колесах, в який запряжений кінь зі скрупульозно виробленими і прикріпленими до нього бербеницями, осідланий двома вершниками. Довкола основних елементів гніздяться птахи, розташовані менші коники.

Рис. 4. Автор Петрів Ольга Іванівна. «Великодній віз». Сир, ліплення. Івано-Франківська обл., Косівський р-н, с. Брустури, 2012 р. Фототека Петрів О.І.

В технологічному аспекті, створення такої великої композиції потребує особливої уваги. Після формування коня і вершників починається процес ліплення воза. Спочатку формують дно з чотирма стовпцями по кутах, далі попередньо підготовленими сирними нитками (шнурами) об'єднують їх технікою плетіння. Опісля виліплюють колеса. Важливо, що у процесі виготовлення композиції майстриня вимушена повсякчас занурювати деталі в окріп для зберігання їх пластичних якостей. Готовий виріб вкладають в широкий, з низькими бортиками, плетений з лози кошик. Далі формують стилістично цілісну композицію. У віз викладають маленьку пасочку, писанки, пташку чи коника з сиру. Навколо також розташовують малі фігурки коників, пташок, на ручку кошика вивішують писанки.

Петрів Ольга Іванівна – майстриня з ліплення виробів з сиру у третьому поколінні – активна учасниця районних, обласних етнографічно-фольклорних фестивалів, конкурсів та виставок.

Рис. 5. Автори: Габорак Марія Миколаївна, Петрашук Галина Миколаївна. «Коні з вершниками». Сир, ліплення. Івано-Франківська обл., Косівський р-н, с. Брустури, 2014р.

В одному з присілків села Брустури – Царина, займаються виготовленням виробів з сиру сестри Габорак Марія Миколаївна (1971 р.н.) та Петрашук Галина Миколаївна (1977 р.н.). Варто зауважити, що Марія та Галина працюють в парі, оскільки найчастіше створюють досить об'ємні, важкі, буває до

двох, трьох кілограмів фігури з сиру. Оскільки вище описана технологія виготовлення сирних виробів передбачає їх постійне занурювання в окріп то велика вага фігур збільшує небезпеку опіків.

Характерно, що серед асортименту виробів сестер є тільки коні: різної величини, зі збруєю, бербеницями, осідлані вершниками тощо (Рис.5).

Однією з молодих майстринь з ліплення виробів з сиру є Петрів Валентина Іванівна (1991 р.н), яка проживає в присілку Клифа села Брустурів. Вона є ученицею Петрів Ольги Іванівни. Петрів Валентина виготовляє виключно коників. Характерною ознакою фігурок майстрині є непропорційні відношення величини ніг до тулуба.

Показово, що творці брустурівської сиропластики зберегли технологічні, формотворчі традиції виготовлення виробів до сьогодні. Важливо, що молоді митці наслідуючи всі прийоми своїх наставників привносять у це мистецтво нові способи орнаментування, розробляють різноманітні форми, об'єднують їх у тематично цілісні об'ємно-просторові композиції. В умовах сьогоденних ринкових відносин вироби з сиру авторства брустурівських майстрів займають гідне місце серед багатства народних промислів, є конкурентоспроможними, що сприяє їх великому попиту.

1. Шухевич В. Гуцульщина / В. Шухевич. – Львів, – 1899. – Т. 1, ч. 2. – С. 216–218.
2. Найден О. Українська народна іграшка : історія, семантика, образна своєрідність, функціональні особливості / О. Найден. – К. : АртЕк, 1999. – 256 с.
3. Соломченко О. Дитячі іграшки з сиру / О. Соломченко // Радянська Гуцульщина / О. Соломченко. – 1967, 28 листопада. – С. 12–14.
4. Кобальчинська Р. Сирна пластика Гуцульщини / Р. Кобальчинська // Вісник Руху. – 2005. – 28 жовтня. – С. 5.
5. Яновський М. Коні скакали над горами / М. Яновський // Срібна пряжка. – Ужгород, 1980. – С.153–161.
6. Герус Л. Гуцульська сирна пластика / Людмила Герус // Домашевський М. Історія Гуцульщини / М. Домашевський, Н. Библюк. – Т. VI. – Львів, 2001. – С. 397–406.
7. Гринюк М. Іграшки з сиру Марії Матійчук / М. Гринюк; передм. І. Отковича і пер. С. Бузуляк / – Чернівці : Колір-Друк, 2007. – 50 с.
8. Соломченко О. Народні таланти Прикарпаття : книга-альбом / О. Соломченко. – К. : Мистецтво, 1969. – 159 с. : іл.

В статье анализируется искусство изготовления изделий из творога в одном из центров Косовского района Гуцульщины – селе Брустуров. Сделано краткое описание технологических, художественных особенностей произведений, проанализировано творчество мастеров XX века. Характеризуются основные признаки подражания формообразующих традиций, внедрение новаторских приемов в творчестве мастеров XXI века.

Ключевые слова: изделия из сыра, сиропластика, технология изготовления, традиция, функция, форма, художественная образность.

This article analyzes the current state of the art modeling from cheese products in one of the centers of the Hutsul crafts in Kosiv region – Brusturiv village. A brief description of the technological, artistic features of works production has been carried out. This article also highlights the creative work of the artists of the twentieth century. Main features of imitation formative tradition, as well as, introduction of innovative techniques in creative work of the craftsmen of the twenty-first century have been characterized.

Key words: cheese products, cheese plastique, working methods, tradition, function, form, artistic imagery.